

MUSIQA TA'LIMINING BOLALAR RIVOJLANISHIGA TA'SIRI:

QIYOSIY TADQIQOT ASOSIDA NAZARIY TAHLIL

O'razmatova Mehribon

Xalqaro Nordik Universiteti talabasi

Ilmiy rahbar: Xudaybergenova Malika

Xalqaro Nordik Universiteti o'qituvchisi

m.xudaybergenova@nordicuniversity.org

Annotatsiya: Ushbu maqola musiqa ta'limining bolalar jismoniy, kognitiv, hissiy va ijtimoiy rivojlanishiga ko'rsatadigan ta'sirini xalqaro tadqiqotlar, xususan Estoniya va Finlyandiya tajribasiga asoslanib nazariy jihatdan tahlil qiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, musiqa ta'limi bolalarning til ko'nikmalarini, xotirasini, diqqatini va matematik tafakkurini rivojlantirishga katta hissa qo'shadi. Bundan tashqari, musiqa bolalarning hissiy tartibga solish qobiliyatini mustahkamlab, ijtimoiy aloqalar o'rnatishiga yordam beradi. Maqolada musiqa ta'limining milliy o'quv dasturlaridagi o'rni, maktabgacha ta'limdan o'rta maktabgacha bo'lgan davomiylik masalalari va o'qituvchilar kompetentsiyasi ham ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: *musiqa ta'limi, bolalar rivojlanishi, kognitiv rivojlanish, hissiy rivojlanish, milliy o'quv dasturi, neyrobiologiya.*

**ВЛИЯНИЕ МУЗЫКАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ НА РАЗВИТИЕ
ДЕТЕЙ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ НА ОСНОВЕ СРАВНИТЕЛЬНЫХ
ИССЛЕДОВАНИЙ**

Аннотация: В данной статье представлен теоретический анализ влияния музыкального образования на физическое, когнитивное, эмоциональное и социальное развитие детей на основе международных исследований, в частности, опыта Эстонии и Финляндии. Результаты исследования показывают, что музыкальное образование вносит значительный вклад в развитие языковых навыков, памяти, внимания и математического мышления детей. Кроме того,

музыка укрепляет способность детей регулировать эмоции и помогает им устанавливать социальные связи. В статье также рассматривается роль музыкального образования в национальных учебных программах, вопросы преемственности от дошкольного до среднего образования и компетентность учителей.

Ключевые слова: музыкальное образование, развитие ребенка, когнитивное развитие, эмоциональное развитие, национальная учебная программа, нейробиология.

THE IMPACT OF MUSIC EDUCATION ON CHILDREN'S DEVELOPMENT: A THEORETICAL ANALYSIS BASED ON COMPARATIVE RESEARCH

Abstract: This article provides a theoretical analysis of the impact of music education on children's physical, cognitive, emotional, and social development, based on international research, particularly the experience of Estonia and Finland. The results of the study show that music education makes a significant contribution to the development of children's language skills, memory, attention, and mathematical thinking. In addition, music strengthens children's ability to regulate emotions and helps them establish social relationships. The article also examines the role of music education in national curricula, issues of continuity from preschool to secondary school, and teacher competence.

Keywords: *music education, child development, cognitive development, emotional development, national curriculum, neurobiology.*

Musiqa insoniyat madaniyatining ajralmas qismi bo'lib, bolaning shaxsiy va intellektual rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Bola Huquqlari to'g'risidagi Konvensiyaning 31-moddasiga ko'ra, har bir bolaning madaniy va badiiy hayotda erkin ishtirok etish huquqi mavjud. Biroq bu huquqni ta'minlash nafaqat yuridik majburiyat, balki bolaning har tomonlama kamolot topishi uchun zaruriy shart hamdir. So'nggi o'n yilliklarda neyrofan, psixologiya va pedagogika sohasidagi tadqiqotlar musiqaning bolalar miyasiga va umumiy rivojlanishiga ta'sirini chuqur o'rganib kelmoqda. Finlyandiyalik olimina Minna Huutilainen (2010) musiqa tinglash va ijro etishning miya tuzilmasi hamda funksiyasiga ko'rsatadigan ta'siri eshitishni qayta ishlash yoki miya plastikliги bo'yicha oldingi taxminlardan ancha katta ekanligini

isbotladi. Estoniyalik va Finlyandiyalik tadqiqotchilar Anu Sepp, Inkeri Ruokonen va Heikki Ruismäki (2010) esa ikkala mamlakatning musiqa ta'limi tizimini qiyosiy o'rganib, musiqa ta'limining izchil va tizimli yo'lga qo'yilishi bolalar uchun qanchalik muhim ekanligini ko'rsatdi. Ushbu maqolaning maqsadi musiqa ta'limining bolalar rivojlanishiga ta'sirini zamonaviy tadqiqotlar asosida tahlil qilish va musiqa ta'limini milliy ta'lim tizimiga integratsiyalashning nazariy asoslarini ko'rib chiqishdir.

Neyrobiologik tadqiqotlar musiqaning miya rivojlanishiga ko'rsatadigan ta'sirini quyidagi yo'nalishlar bo'yicha tasdiqlaydi. Birinchidan, musiqa va til miyada o'zaro chambarchas bog'liq bo'lib (McMullen va Saffran 2003; Patel 2007), musiqa mashg'ulotlari bolalarning ona tili va ikkinchi til ko'nikmalarini sezilarli darajada yaxshilaydi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, musiqani havaskorlik sifatida qo'llagan bolalar tengdoshlariga nisbatan so'z ro'yxatlari, topishmoqlar va bo'g'in tartibini yaxshiroq eslab qoladi (Kilgour va b. 2000), o'qish ko'nikmalari esa ancha rivojlangan bo'ladi (Butzlaff 2000).

Ikkinchidan, musiqiy asbob chalishni mashq qilish nozik motorikani boshqaradigan miya sohalarini faollashtiradi. Hyde va boshqalarning (2009) tadqiqotiga ko'ra, pianino darslarini boshlaganidan atigi 15 oy o'tgach, bolalarning eshitish miya sohalarini tipik o'sishga nisbatan tezroq rivojlangan. Bu o'zgarishlar nafaqat musiqiy ko'nikmalar, balki yozish, rasm chizish va boshqa nozik motorikani talab qiladigan faoliyatlar sifatida ham namoyon bo'ladi.

Uchinchidan, aralashuv tadqiqotlari aniq ko'rsatadiki, o'xshash boshlang'ich ko'nikma profillariga ega ikki guruhdan musiqiy mashg'ulot olgan guruh yuqori matematik va fazoviy ko'nikmalar, muhokama va o'qish-yozish ko'nikmalarini namoyon etadi (Gardiner va b. 1996; Rauscher va b. 1993). Boshqacha aytganda, musiqa ta'limi bolaning avvalgi kognitiv qobiliyatidan qat'iy nazar uning intellektual rivojlanishiga hissa qo'shadi.

Musiqa tinglash bolaning hissiy holatini tartibga solishning eng qulay vositalaridan biridir. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, zavqli musiqa tinglash miyaning mesolimbik tizimini faollashtiradi, dopamin darajasini oshiradi va stress darajasini kamaytiradi (Blood va Zatorre 2001; Menon va Levitin 2005). Bu holat bola uchun optimal o'rganish muhiti yaratadi. Finlyandiyalik o'spirinlar ustidagi tadqiqotlar esa hatto juda yosh bolalar ham o'z hissiyotlarini tartibga solish uchun musiqa tanlay olishini ko'rsatdi (Saarikallio 2008).

Musiqa ijtimoiy rivojlanishga ham katta ta'sir ko'rsatadi. Xor qo'shiqchiligida qatnashish, musiqiy asboblarda birga chalish yoki ritmik o'yinlar orqali bolalar

hamkorlik, tinglab tushunish, jamoaviy mas'uliyat kabi ijtimoiy ko'nikmalarni o'zlashtiradi (Muldma 2007). Estoniyada 1869-yildan boshlangan Qo'shiq Festivali an'anasi buning yaqqol namunasi — bu an'ana bolalar va yoshlarda milliy o'zlikni anglash va jamoaviy birlikni shakllantirish vositasiga aylanib kelmoqda (Sepp va b. 2010). San'at ta'limining yirik tadqiqotchisi Jyrki Reunamo (2010) bolalarning badiiy faoliyatga munosabatini to'rtta jihat orqali tahlil qiladi: uyg'unlik (mavjud madaniyatga moslashish), ko'plik (bolalar ovozing xilma-xilligi), maqsadlilik va imkoniyat (yangi madaniyat yaratish). Bu tasnif musiqa ta'limida ham to'liq qo'llaniladi: musiqa nafaqat madaniy merosni uzatish, balki bolalarning ijodiy rivojlanishi uchun platforma vazifasini bajaradi.

Estoniya va Finlyandiya musiqa ta'limi tizimlarini qiyosiy o'rganish bir qancha muhim xulosalar chiqarishga imkon beradi. Estoniyada musiqa bog'chadan boshlab o'rta maktabni tamomlagunicha majburiy fan hisoblanadi va maxsus tayyorgarlik ko'rgan musiqa o'qituvchilari tomonidan haftada kamida ikki marta o'qitiladi. Finlyandiya esa musiqa 1-6-sinflarda sinf o'qituvchilari tomonidan o'qitiladi, 7-9-sinflarda faqat bir yil majburiy hisoblanadi (Sepp va b. 2010).

Estoniya tajribasi ko'rsatadiki, musiqa ta'limini bog'chadan boshlab tizimli olib borish ijobiy natijalar beradi. Muldma, Kiilu va Vikat (2010) tadqiqotiga ko'ra, Estoniya bog'chalarining 84 foizida musiqa o'qituvchilari musiqiy faoliyatlarning to'liq spektrini — qo'shiq aytish, musiqa tinglash, ritmik harakatlar va asboblarda chalishni — qo'llaydi. Bundan tashqari, o'qituvchilarning uchdan ikki qismi «an'ana saqlovchi» qadriyat yo'nalishiga ega bo'lib, bu musiqiy merosni avloddan-avlodga o'tkazishda muhim rol o'ynaydi. O'qituvchilar kompetensiyasi masalasi alohida diqqatga loyiq. Finlyandiyalik tadqiqotchi Eila Lindfors (2010) ko'rsatishicha, bo'lajak boshlang'ich maktab o'qituvchilarining aksariyati maktabda san'at va musiqa fanlarini juda kam o'rganadi — musiqa o'quv dasturida ko'p fanli tadqiqotlar doirasida har bir fanga atigi 3 ECTS kredit ajratiladi. Bu holat o'qituvchilarning musiqa o'qitish kompetensiyasiga salbiy ta'sir qiladi va o'z navbatida o'quvchilarning musiqa ta'limi sifatiga ham ta'sir etadi. Yuqorida keltirilgan tadqiqotlar asosida quyidagi xulosalarni chiqarish mumkin. Birinchidan, musiqa ta'limi bolalarning kognitiv (til, xotira, diqqat, matematik tafakkur), hissiy (tartibga solish, empatiya) va ijtimoiy (hamkorlik, muloqot) rivojlanishiga kompleks ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ikkinchidan, ushbu ta'sir eng samarali bo'lishi uchun musiqa ta'limi maktabgacha yoshdan boshlanishi va maktab hayoti davomida uzluksiz davom etishi zarur. Uchinchidan, musiqa ta'limining sifati ko'p jihatdan o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasiga bog'liq.

Ushbu xulosalardan kelib chiqqan holda quyidagi tavsiyalar beriladi: milliy ta'lim tizimida musiqa faniga ajratilgan soatlar sonini ko'paytirish; musiqa o'qituvchilari tayyorlash sifatini yaxshilash; maktabgacha ta'lim muassasalarida maxsus musiqa mutaxassislarining ishini ta'minlash; musiqa ta'limini boshqa fanlar bilan integratsiya qilish orqali bolalarning yaxlit rivojlanishiga ko'maklashish. Xalqaro tajriba, xususan Estoniya va Finlyandiya modeli, O'zbekiston ta'lim tizimida musiqa ta'limini rivojlantirishda muhim manba bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Blood, A. J., & Zatorre, R. J. (2001). Intensely pleasurable responses to music correlate with activity in brain regions implicated in reward and emotion. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 98, 11818–23.
2. Butzlaff, R. (2000). Can music be used to teach reading? *Journal of Aesthetic Education*, 34, 167–178.
3. Gardiner, M. F., Fox, A., Knowles, F., & Jeffrey, D. (1996). Learning improved by arts training. *Nature*, 381, 284.
4. Huotilainen, M. (2010). Children's right to music — a neuroscientific perspective. In H. Ruismäki & I. Ruokonen (Eds.), *Rights of the Child to the Arts, Culture and Creativity*. University of Helsinki, 103–115.
5. XUDAYBERGENOVA, Malika. "O 'ZBEKISTON TA'LIM TIZIMIDA MUSIQA O 'QITISHNING SHAKLLANISH BOSQICHLARI VA TAVSIFI." *News of the NUUZ* 1.1.9. 1 (2024): 223-225.
6. Xudaybergenova, Malika. "O 'ZBEKISTONDA MUSIQA SAVODXONLIGI DARSLARI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA FINLYANDIYA TAJRIBASIDAN FOYDALANISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI." *Nordic_Press* 5.0005 (2024).
7. Xudaybergenova, Malika Oybekovna. "SUN'IY INTELLEKT IMKONIYATLARIDAN FOYDALANIB MUSIQA DARSLARINI YANADA TAKOMILLASHTIRISH.(PREZIDENT MAKTABLARI 6–7–SINF O 'QUVCHILARI MISOLIDA)." *Oriental Conferences*. Vol. 1. No. 1. OOO «SupportScience», 2024.
8. Xudaybergenova, Malika. "Komiljon Otaniyozov o'zbek mumtoz musiqa san'atining yetuk namoyondasi." *Science and Education* 3.4 (2022): 888-891.
9. Xudaybergenova, M. "'Bo'lajak musiqa o'qituvchilarini mumtoz musiqaga qiziqishlarini shakllantirish"(Hofiz va bastakor Komiljon Otaniyozov ijodi misolida)." *Экономика и социум* 2-1 (81) (2021): 397-400.

10. Qizi, A. N. F. (2022). ALISHER NAVOIY VA MUSIQA. *Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS)*, 1(Conference DSMI), 252-555.
11. Nozima, A., & Dilnoza, D. (2026). MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA MUSIQALI SAHNALASHTIRISH ASOSIDAGI FAOLIYATLARNI TASHKIL ETISHNING SHAKL, USUL VA VOSITALARI. *Worldwide Cross-Disciplinary Research*, 3(3).